

Johannes Vorst   Wolfgang Ouw

Exercitatio Logica De Secunda Mentis Operatione, Deque Ea, Quae Huius Signum Est, Oratione Externa

Rostochi[i]: Richelius, 1651

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn730214443>

Druck   Freier Zugang

R 1c phil 1651
Johann Vorstius Preis
Wolfgang Cuvier, Rep

ΣΥΝ ΘΕΩ.
EXERCITATIO LOGICA
D E

SECUNDA MEN-
TIS OPERATIONE, DE-
QVE EA, QVÆ HUIUS SI-
GNUM EST, ORATIONE
EXTERNA,

Quam

CONSENSU AMPLISSIMÆ FACULTA-
TIS PHILOSOPHICÆ

In illustri Acad. Rostochiensi

PRÆSIDE

M. JOHANNNE VORSTIO,

Publicæ eruditorum ventilationi subijcitur

WOLFGANGUS OUW

Flensburgerensis,

Ad diem XXII. Novemb.

In Auditorio Majori.

ROSTOCHI

Typis Johannis Richelii, Senat. Typogr. 1651.

*AMPLISSIMIS, PRUDENTISSI-
MIS, CONSULTISSIMISQUE
VIRIS,*

DOMINIS
COSS. ET SENATO-
RIBUS INCLUTÆ
REIPUBL. FLENS-
BURGENSIS,

Favitoribus, Promotoribus ac
Evergetis suis summis,

Hoc certamen Logicum

submitte

consecrat

&

offert

WOLFGANGUS OUW.

DE SECUNDA MENTIS OPERA-
TIONE, DEQUE EA, QUÆ HUIUS SI-
GNUM EST, ORATIONE EXTERNA.

Vulgaris & verissima doctrina est, tres esse mentis operationes, sive tria ejus opera. Quam quidem doctrinam non convellent, qui paucos abhinc annos ἀμελεία δ' ἀσ-
τολκῆς scripserunt, operationes intellectus varias esse & mul-
tiplices, cognitionem rerum, abstractionem & formationem con-
ceptuum, distinctionem, collationem actuum mentis, discretionem
lingvarum, sermonis efformationem, scribere, pingere, numerare,
consultare. Nimirum omnia ista vel ad tres operationes mentis,
quas vulgo tradunt, reduci possunt, vel operationes mentis non
sunt.

II. Tres istas mentis operationes, quas numerant eruditi, iisdem
certis vocabulis appellarunt. Et quia operationes istæ certum ordi-
nem inter se habent, ut una includat alteram, unam dixerunt primam
mentis operationem, aliam secundam, aliam item tertiam. Voca-
bula, quibus singulas vulgò appellant, hæc sunt: *Simplicium appre-
hensio, Compositio & Divisio, Discursus*. Alii verò & aliis appellatio-
nibus, iisq; fortasse commodioribus, utuntur. Quæ enim ordine
prima est, eam appellant *notionem*, itemq; *conceptum*: quæ secunda
est, eam vocant *enunciationem*: quæ deniq; tertia est, eam vocant
ratiocinationem. Nos ex tribus istis intellectus sive operibus sive o-
perationibus unam modò hac vice considerabimus, & eam quidem,
quæ ordine secunda est. Ante tamen de primâ quoque operatione
pauca quædam recolemus.

III. Possumus mente nostrâ agere sive operari, ita ut nec at-
tribuamus alterum alteri, aut alterum ab altero removeamus, ex quo
verum vel falsum oriatur, nec unum ex altero colligamus. Exempli
gratiâ: licet concipere lapidem, ita ut lapidi non attribuamus ali-
quid, aut ab eo aliquid removeamus, ex quo verum vel falsum oria-

cur; quemadmodum tum facimus, cum cogitamus lapidem esse durum, lapidem non esse animatum. Cum igitur concipio lapidem, neque tamen ipsi attribuo quicquam, aut ab eo removeo, ex quo verum vel falsum oriatur, est illud actio quædam sive operatio mentis, distincta ab istâ operatione, quâ unum de altero enuncio sive prædico. Atque illam operationem vocant *primam*, quòd cæteræ operationes, cum fiunt, istam includant sive comprehendant. Exempli causâ, cum cogito, lapidem esse durum, attribuo lapidi quippiam, puta *durum*. Dum verò ita attribuo, concipio utique lapidem; concipio item *durum*. Quod & seorsim facere poteram, ut *durum* lapidi non attribueram, sive de lapide enunciem. In istâ autem enunciatione, quam ponebam, lapis & *durum* conjunguntur, sive quod idem est *durum* de lapide prædicatur.

IV. Sed non ab ordine modo, quò operatio mentis, altera alteram sequitur & includit, appellationem ea est sortita; sed & aliis vocabulis eam appellarunt. Non tantum, inquam, dicitur *prima mentis operatio*, sed etiam *notio*, *conceptus*, *simplicium apprehensio*. Ex quibus vocabulis prima nobis videtur elegantissima omnium. Hæc enim ad eandem rem exprimendam multum usos fuisse deprehendimus Vereres Latinos, quorum dialecto hodie vulgo philosophamur. Vin' exempla? En tibi ex optimo Latinæ Lingvæ auctore: *Hinc verbo, cum beatum dicimus, subjecta notio est, secretis malis omnibus cumulata bonorum complexio*, V. Tusc. qq. *Quæ enim istarum definitionum, non aperit notionem nostram, quam habemus omnes de fortitudine tectam & involutam*, pro Dom. Vox *conceptus* & ipsa satis commoda est isti, quam consideramus, rei exprimendæ. Scimus quippe, vocabulum *concipere* per metaphoram de intellectu quòque dici, & æquipollere vocibus *noscere*, *intelligere*, *cogitare*.

V. Tertia istarum appellationum, quas recensabamus, an satis commoda sit, dubium fateor mihi esse. Sanè non omnia illa, quæ per primas mentis operationes apprehendimus, videntur simplicia esse. Exempli causâ, cum hominem iustum concipio, non ultra primam mentis operationem progredior: & tamen objectum quod concipio, non est simplex, sed compositum. Quale vulgò ens compositum, & ens per accidens solemus appellare. Sic cum concipio
fluvium

fluvium, non progredior ultra primam mentis operationem. Fluvius autem minimè simplex quid est, sed ens compositum sive complexum. Cum enim fluvium concipio, concipio aquam copiosè scaturientem & profluentem intra alveum suum. Sic cum numum aut hypothecam concipio, non ultra primam mentis operationem progredior. Res a ista, quas concipio, non sunt simplices, sed compositæ. Cum numum concipio, concipio metallum quoddam, quod substantia est, & figuram, quam id sibi impressam habet. Cum hypothecam concipio, concipio pignus, & hoc quidem immobile. Pignus verò & ipsum est ens complexum. Significat nimirum substantiam aliquam, & hanc quidem oppignoratam. Id verò vehementer nobis displicet, quod nonnulli Viri, docti sanè illi, primam mentis operationem non modò simplicium apprehensionem vocant, sed etiam simplicium terminorum.

VI. Aristoteles in libro περὶ ἐπιπέρας primam atque item secundam mentis operationem complectitur his verbis: *Ἐστὶ μὲν ἐν τῷ ἐν τῇ φωνῇ τὸ ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολα, Quæ igitur sunt in voce, ea nota sive signa sunt passionum, quæ sunt in animâ.* Distinguit autem duas illas operationes istis verbis, quæ mox sequuntur: *Ἐστὶ ἡ ὡσαύτε ἐν τῇ ψυχῇ ὅτι μὲν νόημα ἄνω τὸ ἀληθεύειν, ἢ ψεύδεσθαι, ὅτι ἡ ἴδη, ὡ ἀνάγκη ἰσχυρῶν ὑπάρχειν γάργου, ἔτω ἢ ἐν τῇ φωνῇ. περὶ δὲ σύνθεσιν ἢ διαίρεσιν ἐστὶ τὸ ψεῦδος τε ἢ τὸ ἀληθές.* *Quemadmodum autem in animâ interdum est intelligentia veri & falsi expers, interdum verò, cui jam necesse est alterum horum inesse: ita etiam in voce. nam in compositione, & divisione est veritas & falsitas.*

VII. Quam operationem mentis nos vocavimus notionem, & conceptum, alii etiam simplicium apprehensionem, eam Philosophus vocat νόημα ἄνω τὸ ἀληθεύειν ἢ ψεύδεσθαι. Secundam autem operationem, quam enunciationem plerique vocant, Philosophus vocat νόημα, ὡ ἀνάγκη ὑπάρχειν ἢ ἀληθεύειν ἢ ψεύδεσθαι. Istiusmodi descriptionibus & nos paulo antè discrevimus primam & secundam mentis operationem. Quòd autem subdit Philosophus περὶ σύνθεσιν ἢ διαίρεσιν ἐστὶ τὸ ψεῦδος τε ἢ τὸ ἀληθές, in compositione & divisione esse tū falsum, tum quòd, verum, ex eo nostri de sum-

posse videntur appellationes istas, quibus secundam mentis operationem vulgo indignant: cum puta vocant, duobus quidem vocabulis, *compositionem & divisionem*. Nimirum enunciationem affirmativam vocant compositionem: negativam vero divisionem. Rectius tamen facere videntur illi, qui uno vocabulo appellant *enunciationem*. Nam si duobus istis utamur, usque secundam mentis operationem insigniamus, ponitur divisio totius, antequam de ipso toto, quod dividendum est, quicquam est dictum.

VIII. An vero ita indubitato habendum putabimus, in sola secundam mentis operatione compositionem & divisionem fieri? Ostemus nos paulo ante, primam mentis operationem non modo simplicium apprehensionem esse, sed etiam entium complexorum & compositorum. Quod si verum est, videtur etiam in secunda mentis operatione compositio quaedam esse. Cum enim concipio ens complexum, compono utique, sive ut conjuncta concipio, quæ revera sunt distincta. Capiamus iterum exemplum, ex hac quidem enunciatione: *Homo qui audit verbum Dei, est ex Deo*. Habet hæc enuntiatio subjectum, & prædicatum. Subjectum est *homo qui audit verbum Dei*, sive *homo audiens verbum Dei*. Si igitur concipiam *hominem audientem verbum Dei*, non utique ultra primam mentis operationem progredior. Sed apparet hic apprehensio non simplicis cujusdam, quæ ens per se vocare solent, sed entis complexi. Deinde ipsa illa apprehensio non absurde compositio quoque vocabitur: siquidem per eam componitur notio *audientis verbum Dei* cum notione *hominis*. Quin & ipsa notio *audientis verbum Dei*, in plurimas alias notiones resolvitur. Nam qui concipit *audientem verbum Dei*, is concipit & audientem, & deinde verbum, concionem, & denique Deum. Sic qui distincte concipit triangulum planum, is concipit superficiem; concipit item terminatum, sive termino circumscriptum; concipit denique lineas, hasque rectas, & numero quidem tres. Triangulum planum quippe definitur, quod sit superficies tribus rectis lineis terminata.

IX. Porro & divisio videtur esse in primam mentis operatione. Exempli gratia, cum concipio *hominem non audientem verbum Dei*, tum sejungo ab homine, quem concipio, *non audientem verbum Dei*. Talem vero divisionem licet etiam *notionem infinitam* vocare; quem

admodum Philosophus ipsa vocabula solet *ἀνεῖσα* appellare, quibus
vocula negandi non præponitur.

X. Quoniam igitur apparet, esse & in primâ mentis operatio-
ne compositionem non levem; esse item divisionem: non putan-
dum est, secundam mentis operationem simpliciter & sine addito
compositionem ac divisionem satis concinne appellari. Si verò ita
vocare libeat, intelligenda semper est talis compositio, quæ verum
aut falsum secum trahat.

XI. Secundam mentis operationem arbitramur à primâ satis
discerni, si dicamus, eam ex notionibus sive conceptibus ita esse com-
positam, ut verum aut falsum in eâ existat. Ne autem quis caville-
tur, notionem esse ipsas res, ut quidam contendunt, monemus, nos
vocabulo *notio* uti significatu maximè proprio, quo nim. actionem
sive operationem mentis significat. Quis verò prohibebit? Sanè
istum significatum vocis primarium esse, ipsum etymon &
vocis *νόσις*, satis ostendunt. Deinde proprium istum significatum
minimè neglexerunt Viri docti; sed, & qui ante nos vixerunt, &
qui nunc vivunt, eum retinuerunt, ac frequentarunt.

XII. Vocabulum secundæ isti mentis operationi significandæ
tributum est hoc, *enunciatio*, uti jam supra diximus. Ita nim. oportuit
ἐνυμνησῆσθαι. Quæ verò sit ratio appellationis, facillè intelligi
licet. Plena igitur definitio ejus rei, quam considerandam sumpti-
mus, hæc sit: *Enunciatio est operatio mentis ex notionibus ita composita,*
ut verum vel falsum in eâ existat.

XIII. Rei ita definitæ symbolum, sive signum statuimus *ora-
sionem*. Et quia homonymum est hoc vocabulum, ut distinctius lo-
quamur, statuimus orationem *externam*. Sanè & enunciatio, quam
paulò antè definivimus, oratio appellatur. Non tamen simpliciter,
sed cum addito, *interna* nim. & *mentalis*. Ita sæpe fit, ut res, quæ al-
teri cuidam vicina est, sortiatur etiam ejusdem appellationem,
atq; ita homonymia oriatur, qualem Aristoteles vocat homonymiam
κατ' ἀναλογίαν; itemq; *σύνεγγος ἔσται*.

XIV. Ceterum & ipsa oratio, quæ secundæ mentis operatio-
nis signum est, enunciatio non incommode appellabitur. Oritur
autem sic quoque eadem homonymia, de quâ jam diximus, ἢ κατ'
ἀναλογίαν.

ἀναλογία. Imò si etymon spectes, prius ipsa hæc oratio vocata est enunciatio, quam, cujus illa signum est, operatio mentis. Sanè hæc operatio mentis, & quæ ei respondet oratio, diversæ res sunt, ac toto genere differunt. Quippe oratio ad qualitatis categoriam reducenda est: *operatio mentis* a. in categoriam actionis est. Cum igitur utraq; *enunciatio* dicitur, non potest id citra homonymiam fieri. Ut a. distinctè loquamur, solemus dictam operationem mentis *enunciationem internam*, itemq; *mentalem* appellare; orationem verò, quæ ejus signum est, *enunciationem externam*, itemq; *vocalem*. Philosophus etiam, ut distingvat illa, alteram vocat *κατάφασιν ἢ ἀπὸφασιν ἐν τῇ φωνῇ* affirmationem, & negationem voce prolatam: alteram verò *κατάφασιν ἢ ἀπὸφασιν ἐν τῇ ψυχῇ*, affirmationem, & negationem in animâ, extremo libro *πρὸς ἑρμηνείας*.

XV. Enunciationem externam definiunt vulgò, quòd sit oratio verum aut falsum significans. Quæ igitur definitio vicina est illi definitioni, quâ enunciationem internam, hoc est, secundam mentis operationem, nos paulò antè definivimus. Verum & falsum primario quidem sunt in internâ enunciatione. Quia tamen internæ illius externâ enunciatio signum est: hæc ipsa quoque veritatis & falsitatis suo modo est capax. Genus autem in definitione est vocabulum, quòd ens per accidens sive complexum notat. Oratio nim, sonat complexionem vocum ex instituto significantium, & certo quidem ordine compositarum.

XVI. De secundâ operatione mentis, & quæ ei respondet, externâ oratione docetur vulgò, ab hac dirigi illam, sive per hanc Logicum dirigere illam. Henningus Arnisaus in notis ad Logicam Crellii eâ de re ita scripsit: *Logicus cum omnes operationes mentis dirigere debeat per notiones secundas, & tertiam quidem dirigat per syllogismum, secundam per enunciata, prima quoque sua præscribere tenetur instrumenta, per quæ idonei fiant simplices termini ad materiam enunciationum.* Non libet in præsentia omnia ista excutere & in eorum inquirere conditionem. Tantùm illa, quæ pertinent ad hanc *καταφασιν* in præsentia considerabimus.

XVII. Primò id sanè tolerabimus, objectum notionis sive

CORCE

conceptus appellari & ipsam notionem; hactenus tamen, ut & nobis liceat de diversis distinctè loqui. Notio, si maxime proprie velimus loqui, significat actionem mentis, cujus objectum est id quod concipitur. Atque illa mentis actio non ineptè dividitur in primam & secundam. Vocetur deinde & ipsius notionis secundæ objectum notio secunda. Quid autem causæ est, quamobrem externam enunciationem appellare debeamus notionem secundam? Scribunt quidem, orationem atque adeo enunciationem quoque externam, considerari posse dupliciter, & accipi vel pro ipsis vocibus aggregatis, vel pro ordine illarum vocum, & prout ex multis unum aliquid fit. Priori significatione orationem esse notionem primam sive potius multas primas notiones: posteriori autem esse notionem secundam. Multas enim voces non esse unum quid, nec ordinem inter se habere, nisi per intellectus fictionem. De his talibus a. non immeritò fortassis quis dubitaverit. Vocem oratio accipi pro vocibus simpliciter aggregatis, loquentium usu non videtur posse comprobari. Perpetuò autem ista vox significare videtur complexionem vocum certo ordine compositarum. Deinde ordo iste si unà consideretur, non videtur is efficere, ut notio secunda existat; nisi si exercitum quoque, collegium, disputationem, prælium, Geometriam, Arithmeticam, aliq; id genus notiones secundas appellare libeat. Sanè exercitus, & collegium non sunt cætus hominum *ἢ τυχόντες*, sed certo ordine instituti. Disputatio est adversarum sententiarum collatio certo oppositionis & responsionis ordine instituta. In Geometriâ item & Arithmeticâ aliisq; disciplinis philosophicis certo ordine sequuntur ut simplices habitus, ita & orationes. Neque tamen talia notiones secundas appellari didicimus. Sed de notionibus tum primis, tum secundis differemus aliquando, si Deus voluerit, enucleatius.

XVIII. Porro autem, quòd dicitur Logicum dirigere secundam mentis operationem per enunciationem (externam) id quoque parum nobis liquet. Sanè is, qui habitu Logices est instructus, advertit ad eas, quas mente suâ edit, operationes, & quomodo illæ se habent, bene cogitat: quomodo item rectè instituendæ sint, non ignorat. Nec malè deinde dicitur, Logicum dirigere mentis suæ operationes per illum ipsum, quo præditus est, habitum: ut nim. rectè in-

B

Situan.

stituantur, nec facile à rectitudine aberrant aut deflectant. Id verò non videtur necessum, directionem istam fieri per externam enunciationem tanq. per instrumentum. Dirigit Logicus secundam mentis operationem tum quoq. cum de ejus naturâ tacitus cogitat, nec ullam edit enunciationem externam. Dirigit quoque primam mentis operationem, cum distinctos de rebus conceptus format. Dirigit item tertiam, cum syllogismos habitu Logico format, & non ignorat, quomodo illi se habeant: ex quibus partibus illi consistent: & si quos formet, eos recte esse formatos.

XIX. De externâ oratione, quæ secundæ mentis operationi respondet, hoc est, de enunciatione externâ docetur equidem in Logica disciplinâ, & hujus beneficio non ignorat Logicus, quæ externæ istius orationis sit natura: ex quibus partibus constat: quot ejus sint genera, atque id genus alia. Ex eo autem non id sequitur, secundam mentis operationem (enunciationem internam) dirigi per enunciationem externam. Quin imò sic potius habendum videtur, Logicum per eum, quo instructus est, habitum dirigere & enunciationem internam, & enunciationem externam, sive, quod idem est, nosse Logicum per dictum habitum, quomodo & enunciatio interna se habeat, & quomodo externa: quomodo utraqve recte sit formanda, ne ullum vitium in eâ committatur. Dirigere item dici potest Logicus per præcepta ista, quæ de enunciatione & internâ & externâ traduntur. Imò per technica illa, quæ excogitarunt Logici, *subjectum, prædicatum* dirigere dici potest.

XX. Non malè in eam sententiam differit Joh. Régius in dispp. Logicarum libro I. probl. tertio. *In illis operationibus intellectus, inquit, varij esse possunt defectus vel vitia, verbi gratia, irrectitudo conceptus, ut in priore mentis operatione, vel obscuritas vel falsitas vel alia, ut in posterioribus. Quare ut tota Philosophia, teste Simplicio, est medicina anima: sic Logica, quæ Philosophiam imitatur, propterea quoque inventa est, ut hos defectus omnes tollat ex operationibus mentis, & ut mentem humanam informet, quo omni defectu sublato per operationes proprias finem propositum assequi, & veritatem in rebus omnibus agnoscere possit. Ut autem illis defectibus mederetur Logica, instrumenta quædam cognoscendi fabricat, quibus instrumentis ipsas operationes men-*
tia

tis dirigit, instruit, informat, & quibusdam quasi manu ducuntur in rerum ipsarum cognitionem inducit. Hec instrumenta verò sunt omnia vocabula technica, quæ in Logicis habentur, ut verbi gratia genus, species, differentia, proprium, accidens, subjectum, predicatum, propositio, argumentatio. Non omnia quidem ista, sed pleraque tamen nobis non displicent. Inter alia non placet illud, quod inter ea, quibus Logicum dicit operationes mentis dirigere, etiam numerat propositionem (enunciationem externam) & argumentationem (externam). Sanè propositio sive enunciatio externa & ipsa dirigitur per vocabula technica, subjectum, predicatum, & per ea, quæ de enunciatione externâ traduntur, præcepta. Argumentatio item externa dirigitur & ipsa per vocabula, minor, major, medius terminus, propositio, assumptio &c. itemque per ea, quæ de argumentatione traduntur, præcepta.

XXI. Aristoteles in libro *Ἐπιπένησις*, cum pauca præmississet de conceptibus, horumque signis, nec non & de primæ & secundæ mentis operationis differentiâ, instituit de enunciatione externâ agere, ejusque proinde exponit partes, *nomen* puta & *verbum*, atque item *ἰστέον*, quod vocat, *συγκείμενον*, sive *συνθετικὸν πρόθεμα*. Deinde enunciationis, ut alias quasdam, ita & eam divisionem proponit, qua enunciatio in simplicem, & compositam dividitur. *Enunciationum*, inquit, *alia est simplex, ut aliquid de aliquo, aut aliquid ab aliquo: alia ex his constans, ut oratio quedam ex his jam composita.* Quam quidem divisionem in vulgaribus libellis Logicis itidemprehendimus: sed non satis ex mente Aristotelis, ut nobis quidem videtur, intellectam. Solent etiam eandem divisionem aliis vocabulis proponere, ut nim. simplicem vocent *categoricam*: compositam autem *hypotheticam*. Cum istam Aristotelis divisionem, nec non & adnexas definitiones in opere Logico Vir doctus posuisset, mirè eo nomine *παραλογισμός* quidam alius, quòd, ut videtur, non satis recogitaverat, esse illa ipsius Aristotelis, cujus doctrinam ipse alias non parum solitus fuit venerari.

XXII. Non ignoramus ab antiquissimorum hominum auctoritate posse repeti divisionem enunciationis in categoricam & hypotheticam. At in Aristotelis scriptis ea, puto, non deprehenditur. Volunt tamen videri nostri, non solum istam, sed & plurima alia, de quibus

bus ne γὰρ quidem in Philosophi scriptis extat, ex mente Aristotelis proposuisse. Id igitur non perinde est ferendum. Compositam, quam hypotheticam vocant, subdividunt in tres species, conditionalem, copulativam, & disjunctivam. Aristoteles autem, ubi de συνθέταις λόγοφάσεις differit, solam illam, quam copulativam vocant, intelligit; id quod exempla, quæ Philosophus proponit, & tota πραγματεία satis ostendit.

XXIII. Simplicem enunciationem, ut jam dictum est, Aristoteles definit, quod sit talis, quæ prædicetur τὸ ἢ τὸ ἕν, ἢ τὸ δύο, ἢ τὸ ἄλλο, ἢ τὸ ἄλλοθεν, ἢ τὸ ἀπὸ ἑνός, aliquid de aliquo, aut aliquid ab aliquo, sive quæ aliquid alicui (unum uni) attribuitur, aut aliquid ab aliquo (unum ab uno) removetur. Composita autem est, quæ ex simplicibus, duabus, pluribusve constat, in easque resolvi potest. Eodem modo & syllogismum distingvere possis in simplicem & compositum: & inductionem item in simplicem, & compositam. Ceterum ut natura & partes syllogismi commodius in simplici syllogismo considerantur, quam in composito: ita & enunciationis natura & partes in simplici enunciatione itidem commodius considerantur, quam in composita. Et nos igitur id ita faciemus.

XXIV. Aristoteles partem enunciationis aliam vocat ὄνομαζον, aliud ῥήμα, verbum. Addit item τὸ ἐστὶ λέγειν συγκείμενον. Sed ipse enunciationem τὸ ἐστὶ φωνῆ considerat. Nobis, qui imprimis secundam mentis operationem, cujus enuntiatio ista signum est, consideramus, non licet ita agere. Unam igitur partem enunciationis internæ dicimus esse τὸ κατὰ τὸ ἑαυτοῦ λέγειν, ut loquitur Aristoteles, hoc est, *subjectum*. Alterum dicimus esse τὸ κατὰ τὸ ἄλλο λέγειν, id quod prædicatur de alio. Ut etiam in externâ oratione necesse est τὸ ἐστὶ λέγειν ἢ διαφέρειν τὸ εἶναι, ἢ τὸ μὴ εἶναι, ut iterum loquitur Philosophus: ita in mentis operatione necesse est adesse aliquid, quod prædicatum cum subjecto combinet, sive jungat. Id *copula* vocatur sive *vinculum*: & enunciationis internæ pars est. Nec potest ulla dari secunda operatio, in quâ non sit talis copula. In externâ autem enunciatione sæpe non adest vocula, quæ ejus solet esse signum: sæpe etiam, ut vulgò rectè docetur, verbo est inclusa. Ex-
 empla

empla ellipsis istius in omnibus lingvis observare licet. Non autem tanto numero in aliis, quanto in Orientalibus. Talia sunt: **שׁוּר מְדַבֵּר דְּבַר הַיְיָ** *Rectum verbum Domini.* **חֵכֶם מִפְּנֵינִי** *Sapientia melior margaritis.* In Arabicâ Lingvâ quam frequens sit ellipsis, satis apparet, si modò unam Alcorani Surâtam inspicias. In Surâtâ fraudationis, quam Th. Erpenius Rudimentis Lingvæ Arab. adjunxit, hæc sunt: *Laudat Deum ما في السموات* *quod est in cælis:* *وما في الارض* *quod est in terra.* *Ei dominium,* *et ei laus,* *et ipse super universitate rei potens.* Quam frequens in his est ellipsis verbis substantivivi, tam frequentem non esse in Latinâ aut Græcâ Lingvâ, facile intelligitur.

XXV. Sic ut in istis exemplis verbum substantivum omittitur, omittitur etiam nonnunquam aliis lingvis, e. c. *Rari quippe boni, Bonus Vir commune bonum.* Est verò in Orientalibus lingvis & alia verbum substantivum omittendi ratio: nim. cum ad participia subauditur. Exempla sunt in his: *Omnia flumina* **הַנְּחָלִים** *euntia* **עוֹנִים** *sunt in mare* Eccl. I, 7. *Stultus* **מְבַלְבֵּל** *complicans manus suas,* **מֹאכֵל** *& comedens carnem suam,* Eccl. IV, 5. Atque ita in Hebræâ Lingvâ frequentissime fit. Si in Latinâ Lingvâ dicam, *flumina eunt in mare,* copula verbo est inclusa. Si verò dicam, *Flumina sunt euntia,* copula expressè est posita. In Hebræo autem neque copula verbo est inclusa, neque expressè est posita, sed subaudienda est. Sunt & in Latinâ ac Græcâ Lingvâ pauca quædam exempla, in quibus præsens participii pro præsentis indicativi m. . . . . itur. Sed in iis verbum substantivum expressè ponitur: non . . . . . auditur, ut in Hebræâ Lingvâ. Nafonis hæc sunt: *Omnia sunt hominum tenui pendencia filo.* Sophoclis autem: *Χάει, χάειν ἔστιν ἡ πικρὸν αἴμα.* *σὺ δὲ δὴ πὶ πρὸς τὸν τοῦ χάειν;*

XXVI. Causam, quam obrem Hebræi ad participia subaudiunt verbum substantivum, Vir Cl. Salomon Glassius credit hanc esse, quòd Hebræi verbum præsentis temporis non habeant, atque igitur nec verbum substantivum præsentis temporis participio possit addi. Nobis de eâ causâ non liquet. Putamus verò, habere & Hebræos præsens indicativi: sed tamen à præterito ac futuro **יֵשׁ מִשׁוֹד** non

B 3

diver-

diversum. Sic & Græca lingua Ablativos habet, sed *πίσω* non diversos à Dativis. Sic & Attici non continuo carent Vocativo, si dicant, *ὁ θεός, ἰλασθήσεται*: sed Vocativum Nominativo similem faciunt.

XXVII. Ceterum ad participia non modò verbum substantivum quod præsens tempus significare possit, subaudiunt Hebræi, sed quoque tale, quod vel præteritum vel futurum significare possit. Vin exempla? En tibi. Exod. XIII, 21, *Jehova* *חולך לפנינו* *antecedens eos* sc. erat vel fuit. Exod. XIV, 8. *Filij* *Israël* *יוצאים* *egredientes* sc. erant. Deut. IV, 3. *Oculi vestri* *היוצאות* *videntes* sc. fuerunt, *quæ fecit Dominus*. Gen. VI, 7. *Ecce ego* *מבי* *adducens* sc. ero diluvium. II. Reg. VI, 16. *Hac ipsâ tempestate, cum* *hoc tempus* *יגביע* *כי חובקת את את* *tu amplectens filium* sc. eris.

XXVIII. Ellipsis verbi Substantivi Orientales quandoque compensare solent, addendo enunciationibus pronomen demonstrativum. En tibi iterum exempla. Gen. XXV, 16. *אלוהם בני* *שמעל* *bi sunt filij Ismaël*. Hagg. I, 9. *ביתי אשר הוית חרב* *Domus mea quæ est vasta*. Exod. XXII, 16. *הלחית מעשה אלהים* *מרה* *והמכתב מכתב אלהים הוית* *Tabule ipsius Dei opus erant, & scriptura ipsius Dei scriptum erat*. Alia ejusdem rei exempla vide in Thesauro Buxtorfii, lib. II. c. 10. ubi de ellipsi tum aliorum, tum verbi subst. agit. Quod verò ibidem Cl. Buxtorfius inter exempla ponit illud, Ps. XXXV, 3. *ישועתך אני* *Salus tua ego*, id parum liquet. Facit ita & Wilh. Schickardus ad ultimam Horologii sui regulam. Quâ ratione, amabo, in isto exemplo pronomen putabitur compensare ellipsis verbi substantivi? Adest hîc unicum modò pronomen; & hoc in enunciatione istâ planissimè subjectum est. Sic & aliud quoddam exemplum, quod ibidem ponit Buxtorfius, non satis quadrat, illud puta Gen. VI, 2. *כי טובור זונהו* *quod præstantes illæ essent*. Hic pronomen *הנהו* subjecti modò vicem sustinere potest. Prioribus istis exemplis, quæ huc revera pertinent, similia quoque deprehendere memini in Syriacâ lingvâ. Sed nunc ea non succurrunt.

XXIX. cl.

fortasse vocabulum significans sine tempore, ut in ternariis fieri solet: tamen, ut fiat vera enunciatio, oportet prædicatum, si cum venia ita loqui licet, verbificari per copulam, quæ non est pars enunciationis, distincta à prædicato & subiecto, sed coalescit & concresecit cum prædicato, quod conspicuè apparet ex mutatione ternariarum enunciationum in binarias. Nam si hanc, *Petrus est sciens*, mutaveris in hanc, *Petrus scit*, conspicuè patet vim & significationem copulae includi in verbo, in quod mutatum est prædicatum cum copula.

XXXI. Quod vir iste docet, copulam concresecere & coalescere cum prædicato, id non male se habet. Quod autem copulam & prædicatum in verbum compingenda potius existimat, quam verbum in copulam & prædicatum resolvendum, id à nugatione parùm abest. Si verò concedatur ipsi iste compingendi modus, quomodo eum exercebit in his propositionibus, *Homo est animal*, *Petrus est doctus*? Faciet fortassis, quod alius quidam, dicitq; ex hac enunciatione, *Homo est animal*, extruendam esse istam, *Homo habet entitatem animalis*. Sed ita nugatio evadit *ὁὐκ ἔστι ζῷον*. Ad hanc formam, horridam sane illam, & ab usu loquentium longissimè remotam, prior illa enunciatio ita effingenda fuerit, *Homo habet entitatem scientis*. Non tamen certò nobis scire licet, an hic compingendi modus viro docto probari potuerit. Si probatus ipsi fuit, certe venia & hic petenda fuit, ut in præcedentibus, si illo ipso ipsi libuit uti.

XXXII. Copulam enunciationis si viro docto partem ejus appellare non libet, sit sanè analogum quid, & quasi pars. Tantùm illud nobis maneat fixum, copulam à prædicato & subiecto esse distinctam. Sanè huic *ὁμολογημένον* videretur esse, quod Philosophus concinnè scripsit, *Ἐάν τις ἢ μὴ εἶναι ἡμῶν οὐκ εἶναι τὸ πρῶτον ὁμολογημένον ἢ συνθετικὸν ἢ ἄλλο τὸ συνθετικὸν οὐκ ἔστι νόημα*. Quod porro scribit in hac enunciatione, *homo est animal*, irreperere nomen loco prædicati, quæ, quæso verisimilitudine est scriptum? Annon pleræque enunciationes, quas formamus, sunt illius generis? At defendendum erat vetus illud, prædicatum semper denotari verbo, quod Grammatici vocant. Non debet defendi, quod

quod tam manifestè est falsum. Haud equidem negari potest aut debet, in omni enunciatione externâ vel expressè poni, vel subintelligi saltem verbum aliquod Grammaticum. Si aliud non adest, certe verbum, quod substantivum vocant, adesse aut subaudiri est necesse. Quidni verò dicamus, in hac enunciatione, *homo est animal*, esse duo nomina, & unum verbum: prædicati verò signum esse nomen. Sanè communis Germaniæ præceptor Scholas Germaniæ jam olim docuit, prædicata esse aut verba, aut nomina adjectiva, aut substantiva.

XXXIII. Enunciationis internæ primam partem *ὑποκειμενον* subjectum appellavimus supra. Quod item ejus signum est in oratione externâ, illud & ipsum non incommodè subjectum appellatur. Porro istud subjecti signum plerumque *ὄνομα* nomen est, ac Grammatici vocant. Quandoque & pronomen est, aut participium, aut infinitivus, aut infinitiva oratio. Exempla facile possunt capi. Infinitiva oratio subjectum est in hac enunciatione, *Hominem esse mortalem verum est*. Infinitivus subjectum est in hac, *creare est actio divina*.

XXXIV. Si autem nomen sit, vel pronomen, vel deniq; participium, ampliùs considerandum est, quâ *ἁλώσει* casu illa ponantur. In quibusdam lingvis nomina, pronomina & participia unam modo *ἁλώσει* habent, verbi causâ Orientales pleræque, hodierna Italica, ac alie. Quod tamen in aliis lingvis diversæ *ἁλώσεις* præstant, id in his præstare possunt præfixa quædam, aut præposita: ut in Hebræâ *ו* & *וְ*; in Italica *Il, del,* &c. In Latinâ, & Græcâ Lingvâ subjectum denotatur nomine, pronomine, aut participio, quod primam *ἁλώσει*, quam *nominativum* vocant, habet. Sed ut in enunciatione internâ subjectum sæpe constat non ex uno, sed ex pluribus conceptibus, ita & in externâ enunciatione subjecto tali non una modò vox respondet, sed plures. Exemplum est in his, *Homo audiens verbum Dei, est ex Deo*. Si igitur subjectum sit istiusmodi, sufficit primo casu nominis, pronominis aut participii denotari principem subjecti partem.

Porro

XXXV. Porrò & prædicatum enunciationis internæ, aut certè princeps prædicari pars denotari solet primo casu nominis, pronominis aut participii. Sæpe tamen etiam prædicatum denotatur ῥήματι verbo, quod Grammatici vocant. Sed verbum istud duplicem vim habet, hoc est, non modo prædicatum illud, quod in internâ enunciatione est, significat, sed illud quoque, quod in mente copular. Hinc vulgò etiam docetur, copulam verbo esse inclusam: quia nimirum verbum præter copulam complectitur etiam prædicatum vel principem ejus partem. Cum exempli causâ dico, *Canis latrat*, posterior vox complectitur prædicatum *latrans* (id quod actionem latrandi edit) & illud, quod prædicatum cum subjecto conjungit. Verè etiam quandoque resolutio fit ab autoribus, ut cum dicunt, *Omnia sunt hominum tenui pendentia filo*, *χάρις χάριτι ἐστὶν ἢ πνεύματι ἀέρι*. Hebræi sæpissime participium ponunt, & ad illud verbum substantivum subaudiunt, ut jam supra à nobis expositum est.

XXXVI. Facile ista, quæ novissimè disseruimus, pro veris habentur ab his, qui ad internas suas enunciationes probe attendunt. Alii quidam tantum abest ut dicant verbum istud duo diversa complecti, ut contendant, si maxime duo manifestè appareant, nec genius lingvæ aliter ferat, tamen ea in verbum esse compingenda. Exempli causâ, hanc propositionem, *homo est animal*, ita formandam esse ἀνεπίθετον, *homo habet entitatem animalis*. Nos ἀνεπίθετον istam non capimus: & talia in ἀκρισμοῖς numeramus & σωμύλαςτι.

XXXVII. In quibusdam lingvis prædicatum animadvertimus exprimi alio, quam quo diximus, pacto; non, inquam, primo casu, aut tali nomine, quod nomine primi casus in aliâ lingvâ verti possit; si quidem id quoque exprimere velis, quod nomini adheret. Hebræi loquuntur hoc modo, *הוּנִי יְהִי לך לִפְנֵי וְאֵתָּה*, *וְאֵתָּה לִי*. Quæ si singula exprimere velis in Latinâ Lingvâ, ita vertenda fuerint: *Hic erit tibi in os: & tu ipsi eris in Denti*. Si verò ipsius Latine lingvæ genium observare velis, pro duobus accusativis ponendi sunt duo nominativi. Tale & hoc est:

est: **וְהָיוּ לְכֶסֶד אֶחָד** & *erunt in carnem unam* (caro una.) Græci Interpretes, & sacri Scriptores N. T. singulas voces Hebræas expresserunt his Græcis, καὶ ἕσονται αἱ δὺς εἰς αὐτὴν μίαν. Nimirum quia **וְ** exprimere voluerunt voce *eis*, amplius etiam duo accusativi ponendi fuerunt pro duobus nominativis.

XXXVIII. Licet adhuc alium modum observare apud Hebræos. Præfigunt nim. nomini, quod in aliis lingvis nomine primi casus reddendum est, præfixum **בְּ**. Exemplum est in Ps. LIV, v. 6. **אֲדֹנָי בְּסִמְכוֹ נִפְשִׁי** *Deus est in sustentantibus animam meam*, hoc est, *sustentans*. Aliud in Ps. CXVIII, 7. **יְהוָה לִי בְּעֹזֵר** *Deus est mihi in auxiliatoribus meis*, hoc est, *auxiliator meus*. Græci reddunt nomine primi casus, hoc modo, **Κύριός ἐστι βουβός**. Aliud in Prov. XXIII, 20. **אַל תִּהְיֶה בְּסֹבְאֵי יַיִן** *ne sis in potatoribus vini*, hoc est, *ne sis potator*. Græci itidem in recto Casu reddiderunt, **μὴ ᾖς ὠσωνάτης**. Arabes eodem modo: **هَوَ مِنْ كَاذِبِينَ** *non nos in scientibus*. **إِنَّهُ هُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ** *ipse est ex mentientibus, sive inter mentientes*. In his omnibus nomini pluralis numeri aliquid præfigitur aut præponitur. Unde fit, ut aliquis nominativus qui pars princeps prædicati sit, subaudiatur ferè. In hac enunciatione, *Ipse est inter mendaces*, subaudienda fuerit vox *existens*. Tota verò *partis existens inter mendaces* ponitur pro nominativo singulari *mendax*. Sicut & apud Latinos quædam istiusmodi. Plautus prol. *Calina: Antiquam illius edimus comœdiam, quam vos probastis, qui estis in senioribus*, hoc est, *qui estis seniores*.

XXXIX. Quòd porrò mirère, ponitur etiam nomen singularis numeri cum præfixo **בְּ** pro nominativo, qui prædicati debet esse signum in enunciatione. Exemplum est Prov. XVI, 6. **בְּיִרְאָה יְהוָה סוֹר מֵרָע** *In timore Domini est recedere à malo*, hoc est, *recedere à malo est timor Domini*. Aliud Proverb. XXIV, 5. **גִּבּוֹר חֲכָמָה בְּעוֹז** *Vir sapiens est in robore*, (est robur, robustus) Vulgatus Interpres ita: *Vir sapiens est fortis*. Aliud

Aliud item PL. XX XIII, 4. כִּי מֵשִׁיבֵי כֹחַ omne
 opus ejus est in veritate, (veritas, verum.) Sic Arabes الله
 بقدرتي Deus est in potente, hoc est, potens. انا بمؤمن Non
 in credente, hoc est, credens. ليس الموت في الشر Non
 est mors in malo. Posteriori huic simile est in verbis Aaronis E-
 xod. XXXII, 22. Tu scis populum כִּי בִרְעָה הוּא quod in
 malo ipse sit, hoc est, malus. Quæ Hebræa in versione Arabicâ Judæ-
 orum Mauritanensium eisdem expressa sunt hoc modo, في الشر in malo.

XL. Atque ita partes enunciationis consideravimus in sim-
 plici enunciatione. Quomodo igitur in compositâ eadem se habe-
 ant, facile intelligitur. De compositâ enunciatione dicebamus su-
 præ, Aristotelem per illam tantum intelligere eam, quam vulgo co-
 pulativam appellant. Alii autem sub eadem ut species quasdam
 comprehendunt conditionalem quoque, ac disjunctivam. Nec sa-
 nè nos repugnabimus. Appellatio hypotheticæ enunciationis ite-
 dem paulo aliter se habet in vulgaribus libellis Logicis, quam apud
 veteres Philosophos. Alcinoüs in libro de doctrina Platonica c. IV.
 hypotheticas tantum illas vocat, αἰ ἀναγκαῖαι δηλοῦσι, ἢ μάχην,
 quæ consequentiam inferunt, vel repugnantiam, hoc est, conditionales
 & disjunctivas. Quas verò hypotheticas vocat ille autor, ex ex ipsi-
 us mente etiam compositæ sunt. De categoricis enim, quas hypo-
 theoreticis opponit, ita habet ibidem: κατηγορηματικὰ μὲν ἀποκαί, οἷον
 πᾶν δίκαιον καλόν. Ex eo, quod categoricas dicit simplices esse,
 intelligi datur, hypotheticas esse compositas. Sed de variis enun-
 ciationum generibus, itemq; de aliis, quæ ad hanc πραγματείαν per-
 tinent, forassis aliàs agemus pluribus. Nunc paginarum modus plu-
 ra non capit.

COROLLARIA.

- I. Nos non dubitamus Logicam omnium artium maximam, Philoso-
 phia partibus annunciare; quamvis id pleriq; non vereantur negare.
- II. Liber Aristotelis περὶ τῶν κατηγορηματικῶν ἐλέγχων ad Logicam dire-
 ctè non pertinet.
- III. Non licet ab actione privâ, verbi gratiâ, homicidio, motum
 tanq; ens bonum abstrahere sive separare.

(8):(0):(80)

XXIX. Cl. Vir, Arnoldus E
 madversionum libro tertio cap. XII
 substantivi vicem expleat, raro jungi ne
 aliquid habent predicatum, quod ipse
 in orationis serie, saltem quo ad sensum
 sit adjectivum, sive pronomem, sive alter
 esse perpetuum, & pronomina hec int
 nullum habent predicatum, hunc verb
 pla ejus rei idem Bootius hæc alle
 וְאֵיךְ הָיָה & intelligite, quod ego e
 inde ex quo ullus dies fuit, ego existo
 & usque ad senectutem ego sum. Ps.
 existis. II. Reg. VII, 7. וְאֵיךְ הָיָה
 eqvos) ita ut erant. Et v. 10. וְאֵיךְ
 erant. Nobis de eo non satis liquet
 In prioribus exemplis וְאֵיךְ הָיָה vid
 dicatum pertinere. In duobus post
 videntur subjecta esse enunciationu
 esse. Primam igitur exemplum i
 quod ego sum is qui fecit vel qui facit
 morantur.) Quod commodè eti
 Interpres, cum vertit: Unde versti
 emplo id quoque non placet, quod
 fuit, tempus fuit. Id idem pro
 pres. Vide de hoc & similibus Gran
 Virum propter maxima in Ecclesia
 XXX. Copulam verbo sæp
 na est. Et verbum igitur resolver
 catum. Aristoteles docuit, וְאֵיךְ הָיָה
 μὲν & ἔπειτα, ἔπειτα λέγειται.
 verbum in copulam, & prædicatu
 verbum compingunt: idq; eâ fit
 tum enunciationis semper esse ve
 Arniseus in notis ad Log. Crellii

the scale towards document

rum suarum Ani
 mina, quando verbi
 is, sed is ferè, qua
 interventu (si non
 us conjungi, sive id
 m. Hoc tamen non
 ve nominibus, qua
 m exhibere. Exem-
 I. 10. וְאֵיךְ הָיָה
 גם כיום אני הו
 וער זקנה אני הו
 וְאֵיךְ הָיָה & tu
 reliquerunt (castra
 אהלי tentoria, ut
 Bootio fuit visum.
 m esse, vel ad præ-
 וְאֵיךְ הָיָה & הו
 abst. videtur ellipsis
 fuerit: Intelligetis,
 cedentibus comme-
 Germanicus noster
 . In secundo ex-
 it, ex quo ullus dies
 Germanicus Inter-
 monis Glaffii, quem
 nimo veneramus.
 garis & recta doctri-
 copulam & prædi-
 וְאֵיךְ הָיָה, הָיָה הו
 tem non resolvunt
 m & prædicatum in
 sententiam Henn.
 loco prædicati irrepit
 fortasse